

Prirodoslovno - matematički fakultet
Matematički odsjek
Združeni doktorski studij matematike

Daniel Šanko

**Međusobno nepristrane Hadamardove matrice i
asocijacijske sheme**

Zagreb, 17.06.2024.

Sadržaj

1	Uvod	1
2	Hadamardove matrice Bushovog tipa	2
3	Latinski kvadrati	4
4	Asocijacijske sheme	6
5	Asocijacijske sheme s 5 klasa	8
	Literatura	14
	Prilozi	15

1 Uvod

Cilj ovog seminara je pokazati da je egzistencija Hadamardovih matrica Bushovog tipa ekvivalentna egzistenciji asocijacijske sheme s 5 klasa.

Prvo uvodimo pojam Hadamardovih matrica Bushovog tipa. Zatim definiramo međusobno odgovarajuće latinske kvadrate i pokazujemo vezu s Hadamardovim matricama Bushovog tipa, a nakon toga uvodimo i pojam asocijacijske sheme.

U zadnjem poglavlju provodimo dokaze teorema koji govore o ekvivalenciji Hadamardovih matrica Bushovog tipa i asocijacijske sheme s 5 klasa.

2 Hadamardove matrice Bushovog tipa

Definicija 2.1. Hadamardova matrica reda n je $(1, -1)$ - matrica H za koju je $HH^T = nI_n$.

Primjer 2.2.

$$H = \begin{bmatrix} - & 1 & 1 & 1 \\ 1 & - & 1 & 1 \\ 1 & 1 & - & 1 \\ 1 & 1 & 1 & - \end{bmatrix},$$

gdje smo radi preglednosti s - označili -1 .¹

Dvije Hadamardove matrice H_1 i H_2 reda n su nepristrane (eng. unbiased) ako je $H_1H_2^T = \sqrt{n}H_3$, za neku Hadamardovu matricu H_3 . U tom slučaju je n nužno potpuni kvadrat. Hadamardovu matricu za koju vrijedi da su sume svih redaka i svih stupaca jednake i iznose $\sqrt{n}$ nazivamo regularnom.

Primjer 2.3. Primjer dviju nepristranih Hadamardovih matrica reda 36 može se naći u [2].

Teorem 2.4. [Kharaghani 1985.] Postoji Hadamardova matrica reda $2n$ ako i samo ako postoji $2n$ $(1, -1)$ matrica $C_0, C_1, \dots, C_{2n-1}$ reda $2n$ takvih da:

1. $C_i^T = C_i$,
2. $C_iC_j = 0$, $i \neq j$,
3. $C_i^2 = 2nC_i$,
4. $C_0 + C_1 + \dots + C_{2n-1} = 2nI_{2n}$,
5. za C_0 možemo uzeti matricu sa svim jedinicama.

Dokaz. Neka je r_i $(i+1)$ -ti redak matrice H . Stavimo $C_i = r_i^T r_i$, $i = 0, 1, \dots, 2n-1$. $\square$

Definicija 2.5. Hadamardova matrica Bushovog tipa je Hadamardova blok matrica $H = [H_{ij}]$ reda $4n^2$ s blokovima veličine $2n$, takva da vrijedi $H_{ii} = J_{2n}$ i $H_{ij}J_{2n} = J_{2n}H_{ij} = 0$, za $i \neq j$, $1 \leq i \leq 2n$, $1 \leq j \leq 2n$, gdje je J_{2n} matrica reda $2n$ čiji su svi elementi jednaki 1.

Primjer 2.6. Konstruirajmo Hadamardovu matricu Bushovog tipa koristeći konstrukciju iz dokaza Teorema 2.4.

$$H = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & - & - \\ 1 & - & 1 & - \\ 1 & - & - & 1 \end{bmatrix}$$

---

¹isti zapis biti će korišten i u ostatku teksta

$$C_0 = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 & 1 \end{bmatrix}, C_1 = \begin{bmatrix} 1 & 1 & - & - \\ 1 & 1 & - & - \\ - & - & 1 & 1 \\ - & - & 1 & 1 \end{bmatrix}, C_2 = \begin{bmatrix} 1 & - & 1 & - \\ - & 1 & - & 1 \\ 1 & - & 1 & - \\ - & 1 & - & 1 \end{bmatrix}, C_3 = \begin{bmatrix} 1 & - & - & 1 \\ - & 1 & 1 & - \\ - & 1 & 1 & - \\ 1 & - & - & 1 \end{bmatrix}$$

Matrica

$$L = \begin{bmatrix} C_0 & C_1 & C_2 & C_3 \\ C_1 & C_0 & C_3 & C_2 \\ C_2 & C_3 & C_0 & C_1 \\ C_3 & C_2 & C_1 & C_0 \end{bmatrix}$$

je Hadamardova matrica Bushovog tipa reda 16.

Skup $\{H_1, \dots, H_m\}$, $m \geq 2$, Hadamardovih matrica Bushovog tipa za koji vrijedi da su svake dvije različite matrice nepristrane naziva se skup *međusobno nepristranih Hadamardovih matrica Bushovog tipa* (eng. *mutually unbiased Bush-type Hadamard matrices* (MUBH)). Jedno važno svojstvo Hadamardovih matrica Bushovog tipa je dano u sljedećoj lemi:

Lema 2.7. *Neka su H_1 i H_2 dvije međusobno nepristrane Hadamardove matrice Bushovog tipa reda $4n^2$. Neka je H_3 $(1, -1)$ - matrica takva da je $H_1 H_2^T = 2n H_3$. Onda je H_3 Hadamardova matrica Bushovog tipa.*

Dokaz. Neka je $X = I_{2n} \otimes J_{2n}$. Onda je H_3 Hadamardova matrica Bushovog tipa ako i samo ako vrijedi $H_3 X = X H_3 = 2n X$. Imamo

$$H_3 X = \frac{1}{2n} H_1 H_2^T X = 2n X.$$

Slično, $X H_3 = 2n X$. Dakle, H_3 je Hadamardova matrica Bushovog tipa. □

3 Latinski kvadrati

Definicija 3.1. Latinski kvadrat reda n je $n \times n$ matrica sa svojstvom da se svaki od n simbola $a_1, \dots, a_n$ pojavljuje točno jednom u svakom retku i u svakom stupcu.

Primjer 3.2.

$$\left[\begin{matrix} 1 \\ \end{matrix} \right], \left[\begin{matrix} 1 & 2 \\ 2 & 1 \end{matrix} \right], \left[\begin{matrix} 1 & 2 & 3 \\ 2 & 3 & 1 \\ 3 & 1 & 2 \end{matrix} \right], \left[\begin{matrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 1 & 4 & 3 \\ 3 & 4 & 1 & 2 \\ 4 & 3 & 2 & 1 \end{matrix} \right]$$

Definicija 3.3. Latinski kvadrati L_1 i L_2 reda $n \geq 2$ su ortogonalni ako su svi uređeni parovi koji se dobiju njihovom superimpozicijom međusobno različiti.

Primjer 3.4.

$$L_1 = \left[\begin{matrix} 1 & 2 & 3 \\ 2 & 3 & 1 \\ 3 & 1 & 2 \end{matrix} \right], L_2 = \left[\begin{matrix} 1 & 2 & 3 \\ 3 & 1 & 2 \\ 2 & 3 & 1 \end{matrix} \right] \xrightarrow{\text{superimpozicija}} \left[\begin{matrix} 11 & 22 & 33 \\ 23 & 31 & 12 \\ 32 & 13 & 21 \end{matrix} \right]$$

Skup $\{L_1, \dots, L_t\}$, $t \geq 2$, latinskih kvadrata reda n je ortogonalan ako su svaka dva različita kvadrata ortogonalna. Takav skup ortogonalnih kvadrata naziva se skup međusobno ortogonalnih latinskih kvadrata (eng. *mutually orthogonal latin squares* (MOLS)).

Definicija 3.5. Latinski kvadrati L_1 i L_2 reda n su odgovarajući (eng. *suitable*) ako svaka superimpozicija bilo kojeg retka od L_1 na bilo koji redak od L_2 daje samo jedan element oblika (a, a) .

Skup $\{L_1, \dots, L_t\}$, $t \geq 2$, latinskih kvadrata reda n za koji vrijedi da su svaka dva različita kvadrata odgovarajuća naziva se skup međusobno odgovarajućih latinskih kvadrata (eng. *mutually suitable latin squares* (MSLS)). Ekivalencija MOLS i MSLS dana je u sljedećoj lemi:

Lema 3.6. Postoji m MOLS reda n ako i samo ako postoji m MSLS reda n .

Dokaz. Neka su L_1 i L_2 ortogonalni latinski kvadrati reda n sa elementima $\{1, 2, \dots, n\}$. Neka $((i, j), k)$ označava element na poziciji (i, j) . Transformacijom $((i, j), k) \Rightarrow ((k, j), i)$ dobivamo par odgovarajućih latinskih kvadrata. Transformacijom unatrag dobili bi ponovno ortogonalne latinske kvadrate. $\square$

Primjer 3.7. Primjer tri međusobno odgovarajuća latinska kvadrata reda 4:

$$L_1 = \left[\begin{matrix} 0 & 2 & 3 & 1 \\ 2 & 0 & 1 & 3 \\ 3 & 1 & 0 & 2 \\ 1 & 3 & 2 & 0 \end{matrix} \right], L_2 = \left[\begin{matrix} 0 & 3 & 1 & 2 \\ 3 & 0 & 2 & 1 \\ 1 & 2 & 0 & 3 \\ 2 & 1 & 3 & 0 \end{matrix} \right], L_3 = \left[\begin{matrix} 0 & 1 & 2 & 3 \\ 1 & 0 & 3 & 2 \\ 2 & 3 & 0 & 1 \\ 3 & 2 & 1 & 0 \end{matrix} \right]$$

Propozicija 3.8. *Ako postoji m MSLS reda $2n$, gdje je $2n$ red Hadamardove matrice H , tada postoji m MUBH reda $4n^2$.*

Dokaz. Neka su $C_0, C_1, \dots, C_{2n-1}$ matrice koje odgovaraju normaliziranoj² Hadamardovoj matrici H reda $2n$. Neka su svi latinski kvadrati nad skupom elemenata $\{0, 1, \dots, 2n-1\}$. Zamjenimo li element i svakog latinskog kvadrata s matricom C_i , $0 \leq i \leq 2n-1$, dobili bi m MUBH reda $4n^2$. $\square$

---

²H je normalizirana ako su joj svi elementi u prvom retku i prvom stupcu jednaki 1.

4 Asocijacijske sheme

Definicija 4.1. Simetrična asocijacijska shema s d klasa sa n -članim skupom vrhova X sastoji se od nenul simetričnih $(0, 1)$ - matrica $A_0, A_1, \dots, A_d$ čiji su retci i stupci indeksirani elementima skupa X takvih da vrijedi:

1. $A_0 = I_n$, gdje je I_n jedinična matrica reda n .
2. $\sum_{i=0}^d A_i = J_n$, gdje je J_n matrica reda n čiji su svi elementi jednaki 1.
3. Postoje $p_{ij}^k \in \mathbb{N}_0$ takvi da je $A_i A_j = \sum_{k=0}^d p_{ij}^k A_k$, za sve indekse i, j .

Iz svojstva 3. slijedi da matrice A_i komutiraju. Vektorski prostor razapet tim matricama tvori komutativnu algebru koju ćemo označavati sa $\mathcal{A}$ i zvat ćemo ju *Bose-Mesnerova algebra*. Postoji baza za $\mathcal{A}$ sastavljena od primitivnih idempotenta, $E_0 = (1/n)J_n, E_1, \dots, E_d$. Kako su $\{A_0, A_1, \dots, A_d\}$ i $\{E_0, E_1, \dots, E_d\}$ dvije baze za $\mathcal{A}$, onda postoje matrice prijelaza $P = (P_{ij})_{i,j=0}^d$ i $Q = (Q_{ij})_{i,j=0}^d$ takve da vrijedi

$$A_j = \sum_{i=0}^d P_{ij} E_i, \quad E_i = \frac{1}{n} \sum_{j=0}^d Q_{ij} A_j.$$

Nadalje, kako matrice A_i tvore bazu za $\mathcal{A}$ slijedi da je $\mathcal{A}$ zatvorena obzirom na množenje po komponentama $\circ$ (tzv. *Schurov* ili *Hadamardov produkt*). Definiramo *Kreinove parametre* q_{ij}^k sa

$$E_i \circ E_j = \frac{1}{n} \sum_{k=0}^d q_{ij}^k E_k.$$

Onda je *Kreinova matrica* B_i° definirana sa $B_i^\circ = (q_{ij}^k)_{j,k=0}^d$.

Matrice A_i su matrice susjedstva grafova $\mathcal{G}_i$ bez višestrukih bridova. Za asocijacijsku shemu kažemo da je *imprimitivna* ako je barem jedan od grafova $\mathcal{G}_i$, $i \neq 0$, nepovezan. Tada postoji skup indeksa $\mathcal{I}$ takav da su 0 i odgovarajući indeks i elementi skupa $\mathcal{I}$, te vrijedi $\sum_{j \in \mathcal{I}} A_j = I_p \otimes J_q$, za neke p i q takve da je $1 < p < n$. Dakle, n -člani skup vrhova X je particioniran na p podskupova veličine q koje zovemo *vlakna*. Skup $\mathcal{I}$ definira relaciju ekvivalencije $\sim$ na skupu $\{0, 1, \dots, d\}$, $j \sim k$ ako i samo ako je $p_{ij}^k \neq 0$ za neki $i \in \mathcal{I}$. Neka su $\mathcal{I}_0 = \mathcal{I}, \mathcal{I}_1, \dots, \mathcal{I}_t$ klase ekvivalencije na $\{0, 1, \dots, d\}$ obzirom na relaciju $\sim$. Onda iz Teorema 9.4 u [3] slijedi da postoje $(0, 1)$ - matrice $\bar{A}_j$ ($0 \leq j \leq t$) takve da vrijedi

$$\sum_{i \in \mathcal{I}_j} A_i = \bar{A}_j \otimes J_q,$$

i te matrice definiraju asocijacijsku shemu nad skupom vlakana koju zovemo *kvocijentna asocijacijska shema* obzirom na $\mathcal{I}$.

Za vlakna U i V označimo sa $\mathcal{I}(U, V)$ skup indeksa matrica susjedstva A_i sa $(A_i)_{u,v}$ za neke $u \in U, v \in V$. Definiramo $(0, 1)$ - matricu A_i^{UV} sa

$$(A_i^{UV})_{xy} = \begin{cases} 1, & \text{ako je } (A_i)_{xy} = 1, x \in U, y \in V, \\ 0, & \text{inače.} \end{cases}$$

Definicija 4.2. Za imprimitivnu asocijacijsku shemu kažemo da je uniformna ako pripadna kvocijentna asocijacijska shema ima jednu klasu i postoje cijeli brojevi a_{ij}^k takvi da za sva vlakna U, V, W , $i \in \mathcal{I}(U, V)$, $j \in \mathcal{I}(V, W)$ imamo

$$A_i^{UV} A_j^{VW} = \sum_k a_{ij}^k A_k^{UW}.$$

5 Asocijacijske sheme s 5 klasa

Neka je $\{H_1, H_2, \dots, H_m\}$, $m \geq 2$, skup međusobno nepristranih regularnih Hadamardovih matrica (MURH) reda $4n^2$. Označimo sa

$$M = \begin{bmatrix} I \\ H_1/2n \\ H_2/2n \\ \vdots \\ H_m/2n \end{bmatrix} \begin{bmatrix} I & H_1^\tau/2n & H_2^\tau/2n & \dots & H_m^\tau/2n \end{bmatrix}$$

Gramovu matricu skupa matrica $\{I, \frac{1}{2n}H_1, \frac{1}{2n}H_2, \dots, \frac{1}{2n}H_m\}$. Neka je $B = 2n(M - I)$. Onda je B simetrična $(0, -1, 1)$ - matrica. Neka je

$$B = B_1 - B_2,$$

gdje su B_1 i B_2 disjunktne $(0, 1)$ - matrice. Vrijedi sljedeće:

Lema 5.1. *Neka su $I = I_{4n^2(m+1)}$, B_1, B_2 i $B_3 = I_{m+1} \otimes J_{4n^2} - I_{4n^2(m+1)}$ matrice. Te matrice tvore asocijacijsku shemu s 3 klase.*

Dokaz. Presječne brojeve možemo iščitati iz sljedećih jednažbi:

$$\begin{aligned} B_1^2 &= (2n^2 + n)mI + (n^2 + \frac{3}{2}n)(m-1)B_1 + (n^2 + \frac{1}{2}n)(m-1)B_2 + (n^2 + n)B_3, \\ B_2^2 &= (2n^2 - n)mI + (n^2 - \frac{1}{2}n)(m-1)B_1 + (n^2 - \frac{3}{2}n)(m-1)B_2 + (n^2 - n)B_3, \\ B_1B_2 &= (n^2 - \frac{1}{2}n)(m-1)B_1 + (n^2 + \frac{1}{2}n)(m-1)B_2 + n^2mB_3, \\ B_1B_3 &= (2n^2 + n - 1)B_1 + (2n^2 + n)B_2, \\ B_2B_3 &= (2n^2 - n)B_1 + (2n^2 - n - 1)B_2. \end{aligned}$$

□

U nastavku smatramo da su sve matrice $H_i, i = 1, 2, \dots, m$, Hadamardove matrice Bushovog tipa. Iz Leme 2.7 slijedi da možemo dodati još dvije klase pa imamo sljedeći rezultat:

Teorem 5.2. *Neka su B_1 i B_2 matrice definirane kao ranije. Neka vrijedi:*

- $A_0 = I_{4n^2(m+1)}$,
- $A_1 = I_{m+1} \otimes I_{2n} \otimes (J_{2n} - I_{2n})$,
- $A_2 = I_{m+1} \otimes (J_{2n} - I_{2n}) \otimes J_{2n}$,

- $A_3 = (J_{m+1} - I_{m+1}) \otimes I_{2n} \otimes J_{2n}$,
- $A_4 = B_1 - A_3$,
- $A_5 = B_2$.

Tada A_0, A_1, A_2, A_3, A_4 i A_5 tvore asocijacijsku shemu s 5 klasa.

Dokaz. Odredit ćemo presječne brojeve koristeći neke od relacija iz Leme 5.1. Primjetimo da su $A_0 + A_1$, A_3 i $A_0 + A_1 + A_2$ blok matrice s blokovima veličina $2n$, $2n$ i $4n^2$ respektivno, gdje je svaki blok ili nul matrica ili matrica sa svim elementima jednakim 1. S druge strane, A_4 i A_5 su blok matrice s blokovima veličine $2n$, gdje je svaki blok ili nul matrica ili matrica za koju vrijedi da je suma svakog retka i suma svakog stupca jednaka n . Sada imamo sljedeće:

$$\begin{aligned}
A_1A_1 &= (2n-1)A_0 + (2n-2)A_1. \\
A_1A_2 &= (2n-1)A_2. \\
A_1A_3 &= (2n-1)A_3. \\
A_1A_4 &= (n-1)A_4 + nA_5. \\
A_1A_5 &= nA_4 + (n-1)A_5. \\
A_2A_2 &= 2n(2n-1)A_0 + 2n(2n-1)A_1 + 2n(2n-2)A_2. \\
A_2A_3 &= 2n(A_4 + A_5). \\
A_2A_4 &= (2n-1)nA_3 + (2n-2)n(A_4 + A_5). \\
A_2A_5 &= (2n-1)nA_3 + (2n-2)n(A_4 + A_5). \\
A_3A_3 &= 2mn(A_0 + A_1) + 2n(m-1)A_3. \\
A_3A_4 &= mnA_2 + (m-1)n(A_4 + A_5). \\
A_3A_5 &= mnA_2 + (m-1)n(A_4 + A_5).
\end{aligned}$$

Koristeći to, činjenicu da vrijedi $A_3 + A_4 = B_1$ i $A_5(A_3 + A_4) = B_2B_1$, te presječne brojeve iz Leme 5.1 dobivamo:

$$\begin{aligned}
A_4A_5 &= n^2mA_1 + m(n^2 - n)A_2 + (n^2 - \frac{n}{2})(m-1)A_3 + \\
&+ (n^2 - \frac{3n}{2})(m-1)A_4 + (n^2 - \frac{n}{2})(m-1)A_5.
\end{aligned}$$

Konačno, primjetimo da je $A_4 - A_5$ blok matrica s blokovima veličine $2n$, gdje je svaki blok ili nul matrica ili matrica čije su sume redaka i stupaca jednake nuli. Odavdje slijedi da je

$$(A_4 + A_5)(A_4 - A_5) = 0,$$

pa imamo

$$\begin{aligned}
A_4A_4 &= A_5A_5 = (2n^2 - n)mA_0 + (n^2 - n)m(A_1 + A_2) + \\
&+ (n^2 - \frac{n}{2})(m-1)(A_3 + A_4) + (n^2 - \frac{3n}{2})(m-1)A_5.
\end{aligned}$$

□

Napomena 5.3. *Asocijacijska shema s 5 klasa je uniformna. Svaka dva vlakna definiraju koherentnu konfiguraciju. Svojstvene matrice i matrica B_5° su:*

$$P = \begin{bmatrix} 1 & 2n-1 & 2n(2n-1) & 2nm & n(2n-1)m & n(2n-1)m \\ 1 & -1 & 0 & 0 & nm & -nm \\ 1 & 2n-1 & -2n & 2nm & -nm & -nm \\ 1 & 2n-1 & -2n & -2n & n & n \\ 1 & -1 & 0 & 0 & -n & n \\ 1 & 2n-1 & 2n(2n-1) & -2n & -n(2n-1) & -n(2n-1) \end{bmatrix},$$

$$Q = \begin{bmatrix} 1 & 2n(2n-1) & 2n-1 & (2n-1)m & 2n(2n-1)m & m \\ 1 & -2n & 2n-1 & (2n-1)m & -2nm & m \\ 1 & 0 & -1 & -m & 0 & m \\ 1 & 0 & 2n-1 & -2n+1 & 0 & -1 \\ 1 & 2n & -1 & 1 & -2n & -1 \\ 1 & -2n & -1 & 1 & 2n & -1 \end{bmatrix},$$

$$B_5^\circ = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & m & m-1 & 0 & 0 \\ 0 & m & 0 & 0 & m-1 & 0 \\ m & 0 & 0 & 0 & 0 & m-1 \end{bmatrix}.$$

Napomena 5.4. *Svojstvene matrice i matrica B_1° asocijacijske sheme s tri klase su:*

$$P = \begin{bmatrix} 1 & n(2n+1)m & n(2n-1)m & 4n^2-1 \\ 1 & nm & -nm & -1 \\ 1 & -n & n & -1 \\ 1 & -n(2n+1) & -n(2n-1) & 4n^2-1 \end{bmatrix},$$

$$Q = \begin{bmatrix} 1 & 4n^2-1 & (4n^2-1)m & m \\ 1 & 2n-1 & -2n+1 & 1 \\ 1 & -2n-1 & 2n+1 & 1 \\ 1 & -1 & -m & m \end{bmatrix},$$

$$B_1^\circ = \begin{bmatrix} 0 & 1 & 0 & 0 \\ 4n^2-1 & \frac{2(2n^2-m-1)}{m+1} & \frac{4n^2}{m+1} & 0 \\ 0 & \frac{4n^2m}{m+1} & \frac{(4n^2-2)m-2}{m+1} & 4n^2-1 \\ 0 & 0 & 1 & 0 \end{bmatrix}.$$

Iz Teorema 5.8 u [4] slijedi da ova asocijacijska shema dolazi od SSSD-a.³

Konačno, pokažimo da vrijedi obrat Teorema 5.2:

---

³Sustav spojenih simetričnih dizajna; Definicija 4.36 u [5]

Teorem 5.5. *Pretpostavimo da postoji asocijacijska shema sa svojstvenim matricama P i Q kao u Napomeni 5.3. Tada postoji skup MUBH $\{H_1, \dots, H_m\}$ reda $4n^2$.*

Dokaz. Neka su $A_0, A_1, \dots, A_5$ matrice susjedstva koje tvore asocijacijsku shemu čije su svojstvene matrice P i Q . Neka je $B_0 = A_0$, $B_1 = A_3 + A_4$, $B_2 = A_5$ i $B_3 = A_1 + A_2$. Po Napomeni 5.4 matrice B_i tvore SSSD. Presložimo vrhove tako da je $B_3 = I_{m+1} \otimes J_{4n^2} - I_{4n^2(m+1)}$.

Prvo određujemo oblik matrice A_3 . Kako je A_1 matrica susjedstva imprimitivnog jako regularnog grafa sa svojstvenim vrijednostima $2n - 1$ i -1 čije su kratnosti $2n(m+1)$ i $2n(2n-1)(m+1)$, onda A_1 nakon preslagivanja vrhova postaje $I_{2n(m+1)} \otimes (J_{2n} - I_{2n})$. Kako je $B_3 = I_{m+1} \otimes J_{4n^2} - I_{4n^2(m+1)} = A_1 + A_2$, onda A_2 ima željeni oblik. Nadalje, kako su B_3 i A_3 disjunktne i $A_2 A_3 = 2n(A_4 + A_5)$, dobivamo $A_3 = (J_{m+1} - I_{m+1}) \otimes I_{2n} \otimes J_{2n}$.

Neka je $G = (m+1)(E_0 + E_1 + E_2)$. Imamo

$$\begin{aligned} G &= (m+1)(E_0 + E_1 + E_2) \\ &= \frac{1}{4n^2} \sum_{i=0}^5 (Q_{0,i} + Q_{1,i} + Q_{2,i}) A_i \\ &= A_0 + \frac{1}{2n} A_3 + \frac{1}{2n} A_4 - \frac{1}{2n} A_5. \end{aligned}$$

Kako je $A_3 + A_4 + A_5 = (J_{m+1} - I_{m+1}) \otimes J_{2n} \otimes I_{2n}$, G je oblika

$$G = \begin{bmatrix} I_{4n^2} & \frac{1}{2n} H_{1,2} & \cdots & \frac{1}{2n} H_{1,m+1} \\ \frac{1}{2n} H_{2,1} & I_{4n^2} & \cdots & \frac{1}{2n} H_{2,m+1} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \frac{1}{2n} H_{m+1,1} & \frac{1}{2n} H_{m+1,2} & \cdots & I_{4n^2} \end{bmatrix},$$

gdje je $H_{i,j}$ ($i \neq j$) $(1, -1)$ -matrica.

Tvrdimo da su $H_k := H_{k+1,1}$ ($1 \leq k \leq m$) MUBH. Označimo sa $\bar{A}$ podmatricu od A čiji su elementi u retcima i stupcima prvog i $(k+1)$ bloka. Promatramo glavnu podmatricu $\bar{G}$. Kako je asocijacijska shema uniformna, stavljajući $m = 1$ i restrikcijom na indekse prvog i drugog bloka dobivamo asocijacijsku shemu sa svojstvenom matricom $\bar{P} = (\bar{P}_{ij})_{i,j=0}^5$.

Kako je $\bar{G} = (m+1)(\bar{E}_0 + \bar{E}_1 + \bar{E}_2)$ i $\frac{m+1}{2} \bar{E}_i$ ($i = 0, 1, 2$) su primitivne idempotentne dobivene podsheme, imamo $\bar{G}^2 = 2\bar{G}$. Iz $\bar{G} = \begin{bmatrix} I_{4n^2} & \frac{1}{2n} H_k^\tau \\ \frac{1}{2n} H_k & I_{4n^2} \end{bmatrix}$ slijedi

$$\begin{bmatrix} I_{4n^2} + \frac{1}{4n^2} H_k^\tau H_k & \frac{1}{n} H_k^\tau \\ \frac{1}{n} H_k & I_{4n^2} + \frac{1}{4n^2} H_k H_k^\tau \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2I_{4n^2} & \frac{1}{n} H_k^\tau \\ \frac{1}{n} H_k & 2I_{4n^2} \end{bmatrix}.$$

Oдавдје slijedi da je H_k Hadamardova matrica reda $4n^2$.

Pokažimo sada da je H_k Bushovog tipa. Imamo

$$\begin{aligned}
\overline{A_3}\overline{G} &= (m+1)\overline{A_3}(\overline{E_0} + \overline{E_1} + \overline{E_2}) \\
&= (m+1)\left(\sum_{i=0}^5 \overline{P_{i3}}\overline{E_i}\right)(\overline{E_0} + \overline{E_1} + \overline{E_2}) \\
&= (m+1)\left(\sum_{i=0}^2 \overline{P_{i3}}\overline{E_i}\right) \\
&= 2n(m+1)(\overline{E_0} + \overline{E_2}) \\
&= 2n(m+1)\left(\frac{1}{4n^2(m+1)}\sum_{i=0}^5(\overline{Q_{i,0}} + \overline{Q_{i,2}})\overline{A_i}\right) \\
&= (A_0 + A_1 + A_3) \\
&= \begin{bmatrix} I_{2n} \otimes J_{2n} & I_{2n} \otimes J_{2n} \\ I_{2n} \otimes J_{2n} & I_{2n} \otimes J_{2n} \end{bmatrix}.
\end{aligned} \tag{1}$$

S druge strane,

$$\begin{aligned}
\overline{A_3}\overline{G} &= \begin{bmatrix} 0 & I_{2n} \otimes J_{2n} \\ I_{2n} \otimes J_{2n} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} I_{4n^2} & \frac{1}{2n}H_k^\tau \\ \frac{1}{2n}H_k & I_{4n^2} \end{bmatrix} \\
&= \begin{bmatrix} \frac{1}{2n}(I_{2n} \otimes J_{2n})H_k & I_{2n} \otimes J_{2n} \\ I_{2n} \otimes J_{2n} & \frac{1}{2n}(I_{2n} \otimes J_{2n})H_k^\tau \end{bmatrix}.
\end{aligned} \tag{2}$$

Uspoređujući (1) i (2) dobijemo

$$(I_{2n} \otimes J_{2n})H_k = (I_{2n} \otimes J_{2n})H_k^\tau = 2n(I_{2n} \otimes J_{2n}).$$

Iz Leme 2.7 slijedi da je H_k Hadamardova matrica Bushovog tipa.

Konačno, pokažimo da su matrice $H_1, \dots, H_m$ međusobno nepristrane. Neka su $k, k' \in \mathbb{N}$ takvi da je $1 \leq k < k' \leq m$. Označimo sa $\tilde{A}$ podmatricu vrhova koji leže u retcima i stupcima prvog, $(k+1)$ i $(k'+1)$ bloka. Onda je $\tilde{G}^2 = 3\tilde{G}$. Uspoređujući (2, 3) - blok, dobivamo

$$\frac{1}{4n^2}H_kH_{k'}^\tau + \frac{1}{2n}I_{4n^2}H_{k+1,k'+1} + \frac{1}{2n}H_{k+1,k'+1}I_{4n^2} = \frac{3}{2n}H_{k+1,k'+1},$$

odnosno $\frac{1}{4n^2}H_kH_{k'}^\tau = \frac{1}{2n}H_{k+1,k'+1}$. Kako je $H_{k+1,k'+1}$ $(1, -1)$ - matrica, slijedi da su H_k i $H_{k'}$ nepristrane. $\square$

Primjer 5.6. *Konstruirajmo asocijacijsku shemu s 3 klase koristeći Lemu 5.1. U [6] na stranici 164 dani su prvi retci 5 MOLS-a:*

$$\begin{aligned}
L_1 &: 00 01 02 03 04 05 10 11 12 13 14 15 \\
L_2 &: 00 03 10 01 13 15 02 12 05 04 11 14 \\
L_3 &: 00 12 01 15 05 13 03 14 02 11 10 04 \\
L_4 &: 00 04 15 14 02 11 12 10 13 01 03 05 \\
L_5 &: 00 10 12 02 11 01 13 15 04 14 05 03
\end{aligned}$$

Svaki se latinski kvadrat dobije razvijanjem prvog retka nad $\mathbb{Z}_2 \times \mathbb{Z}_6$. Element grupe (x, y) zapisujemo kao xy .

U Prilogu 1 nalazi se kod za računalni program GAP za konstrukciju asocijacijske sheme s 3 klase iz 5 MOLS-a.

Primjer 5.7. *Koristeći MSLS-e L_1, L_2 i L_3 iz Primjera 3.7 i Hadamardovu matricu H iz Primjera 2.6 konstruirajmo asocijacijsku shemu s 5 klasa.*

Koristimo Propoziciju 3.8 i Teorem 5.2. U Prilogu 2 nalazi se kod za računalni program GAP za konstrukciju asocijacijske sheme s 5 klasa iz 3 MSLS-a.

Literatura

- [1] H. Kharaghani, S. Sasani, S. Suda, Mutually unbiased bush-type Hadamard matrices and association schemes. *Electron. J. Comb.* 22, No. 3, Research Paper P3.10, 11 p. (2015).
- [2] W. H. Holzmann, H. Kharaghani, W. Orrick, On the real unbiased Hadamard matrices. *Combinatorics and Graphs*, 243-250, *Contemp. Math.*, 531, Amer. Math. Soc., Providence, RI, 2010.
- [3] E. Bannai, T. Ito, *Algebraic Combinatorics I: Association Schemes*, Benjamin/Cummings, Menro Park, CA, 1984.
- [4] E. van. Dam, Three-class association schemes, *J. Algebraic. Combin.* 10(1) (1999), 69-107
- [5] V. Krčadinac, *Asocijacijske sheme*, Sveučilište u Zagrebu, 2024.
- [6] C. J. Colbourn, J. H. Dinitz, (Eds.). (2006). *Handbook of Combinatorial Designs* (2nd ed.). Chapman and Hall/CRC.

Prilozi

Prilog 1. Kod za konstrukciju asocijacijske sheme s 3 klase za računalni program GAP (Primjer 5.6)

```
LoadPackage("AssociationSchemes");
LoadPackage("PAG");

L1:=[00, 01, 02, 03, 04, 05, 10, 11, 12, 13, 14, 15];;
L2:=[00, 03, 10, 01, 13, 15, 02, 12, 05, 04, 11, 14];;
L3:=[00, 12, 01, 15, 05, 13, 03, 14, 02, 11, 10, 04];;
L4:=[00, 04, 15, 14, 02, 11, 12, 10, 13, 01, 03, 05];;
L5:=[00, 10, 12, 02, 11, 01, 13, 15, 04, 14, 05, 03];;

bb:=List([L1,L2,L3,L4,L5],y->List(y,x->[Int(x/10),x mod 10]));
g:=Cartesian([0,1],[0..5]);
tols:=l->List(List(g,x->x+1),x->List(x,y->(y[1] mod 2)*6+(y[2] mod 6)+1));
mols12:=List(bb,tols);

AreMOLS(mols12);
ToMSLS:=l->OrthogonalArrayToMOLS(List(MOLSToOrthogonalArray([1]),x->x{[3,2,1]}))[1];
msls12:=List(mols12,ToMSLS);

h:=Paley1Mat(11);
d1:=DiagonalMat([-1,1,1,1,1,1,1,1,1,1,1]);
hn:=(-d1)*h*d1;
ToC:=h->List(h,x->TransposedMat([x])*[x]);
c:=ToC(hn);

lstrans:=l->MatrixByBlockMatrix(BlockMatrix(Concatenation(List(
[1..12],i->List([1..12],j->[i,j,c[l[i,j]]]))),12,12));
mubh:=List(mols12,lstrans);

mc:=Concatenation(Concatenation([IdentityMat(144)],mubh/12));;
M:=mc*TransposedMat(mc);;
B:=12*(M-IdentityMat(864));;
B1:=List(B,x->List(x,y->IversonBracket(y=1)));;
B2:=List(B,x->List(x,y->IversonBracket(y=-1)));;
I:=IdentityMat(864);;
B3:=KroneckerProduct(IdentityMat(6),AllOnesMat(144))-I;
c:=B1+2*B2+3*B3;
a:=AssociationScheme(c);
```

Prilog 2. Kod za konstrukciju asocijacijske sheme s 5 klasa za računalni program GAP (Primjer 5.7)

```

LoadPackage("AssociationSchemes");
LoadPackage("PAG");

L1:=[0,2,3,1],[2,0,1,3],[3,1,0,2],[1,3,2,0];;
L2:=[0,3,1,2],[3,0,2,1],[1,2,0,3],[2,1,3,0];;
L3:=[0,1,2,3],[1,0,3,2],[2,3,0,1],[3,2,1,0];;

L:=[L1,L2,L3];;

m:=3;; # koliko MSLS-a imamo
n:=2;; # red MSLS je 2n = 4 --> n = 2

H:=[[1,1,1,1],[1,1,-1,-1],[1,-1,1,-1],[1,-1,-1,1]];;

ToC:=h->List(h,x->TransposedMat([x])*[x]);
C:=ToC(H);

lstrans:=l->MatrixByBlockMatrix(BlockMatrix(Concatenation(List([1..4],i->List([1..4],j
MUBHs:=List(L,lstrans);

H1:=MUBHs[1];;
H2:=MUBHs[2];;
H3:=MUBHs[3];;

I:=IdentityMat(16);;
mc:=Concatenation(Concatenation([IdentityMat(16)],MUBHs/4));;
M:=mc*TransposedMat(mc);;
B:=4*(M-IdentityMat(64));;
B1:=List(B,x->List(x,y->IversonBracket(y=1)));;
B2:=List(B,x->List(x,y->IversonBracket(y=-1)));;

A0:=IdentityMat(4*n^2*(m+1));;
A1:=KroneckerProduct(KroneckerProduct(
IdentityMat(m+1),IdentityMat(2*n)),
AllOnesMat(2*n)-IdentityMat(2*n));;
A2:=KroneckerProduct(KroneckerProduct(
IdentityMat(m+1),AllOnesMat(2*n)-IdentityMat(2*n)),
AllOnesMat(2*n));;
A3:=KroneckerProduct(KroneckerProduct(
AllOnesMat(m+1)-IdentityMat(m+1),

```

```
IdentityMat(2*n)),  
AllOnesMat(2*n));;  
A4:=B1-A3;;  
A5:=B2;;  
  
AS:=[A0,A1,A2,A3,A4,A5];;  
  
mat:=Sum([0..5],i->i*AS[i+1]);;  
  
shema:=AssociationScheme(mat);  
  
P:=CharacterTableOfHomogeneousCoherentConfiguration(shema);;
```